

Леяк Олена Олександрівна –
помічник Кагарлицького міжрайон-
ного прокурора Київської області

Етнічні злочинні угруповання в Україні: проблема протидії

В статті розглядаються проблеми протидії етнічним злочинним угрупованням в Україні.

Ключові слова: протидія, етнічне злочинне угруповання, злочинність, організована злочинна група, організована злочинність.

В останні роки практика соціального життя змусила визнати існування в Україні такої проблеми як зростання та інтеграція організованої злочинності.

Організована злочинність як суспільне явище, а також її визначення як терміну виникло приблизно в 1920-х роках, хоча фактично і до того окремі об'єднання злочинців цілком правомірно можна було б віднести до проявів такої злочинності в сучасному розумінні цього явища.

Організована злочинність проявляє себе через діяльність окремих організованих злочинних груп (ОЗГ). На практиці існує багато їх різновидів, одним із яких є ОЗГ, сформовані на етнічній основі. В науці не існує сталої термінології щодо цього феномена, тому можна зустріти різні терміни: “злочинні етнічні формування” (Г. Геворгян), “етнічні угруповання” (Є. Топільська), “етнічні організовані злочинні групи” (Г. Дашков, Д. Коломитц), “організовані групи та злочинні організації, сформовані на етнічній основі” (статистична звітність МВС).

Етнічне злочинне угруповання – це багаточисленне об'єднання, до якого входять десятки, а то й сотні осіб за певною етнічною приналежністю, котрі активно займаються злочинною діяльністю.

Особлива небезпека таких угруповань полягає в тому, що вони широко проникли до легальних комерційних структур, активно залучають до своєї кримінальної діяльності корумпованих чиновників, працівників правоохоронних органів, які б забезпечили надійну безпеку кримінальному та легальному бізнесу. Крім того постійно відбувається зміцнення зв'язків окремих українських етнічних злочинних угруповань із міжнародною організованою злочинністю [1]. Наявність великих фондів дає можливість вкладати гроші у різні сфери діяльності

для отримання надприбутків, контролю в своїх інтересах відповідних ринків, засобів масової інформації тощо.

Характерними ознаками етнічних злочинних угруповань є те, що їх члени мають спільну психологію та національну самосвідомість, вони відстоюють власну етнічну ідентичність, перебуваючи у меншості в багатонаціональному суспільстві. Завдяки цьому у власній етнічній групі кожний із співвиконавців почувається впевненіше, що, в свою чергу, сприяє прийняттю рішення про вчинення більш тяжких злочинів.

Етнічні угруповання найчастіше закриті й на відміну від звичайних злочинних угруповань, які мають структуру піраміди, вони мають структуру бджолиних стільників, які, як правило, між собою не сполучаються. Зв'язки між цими стільниками формуються хаотично і загального координаційного центру, на перший погляд, не існує, в зв'язку з чим сегрегація одного стільника не призводить до загибелі всього організму – простежити подальші зв'язки вкрай складно [2].

Формуються такі угруповання, як правило, за клановими, родовими, національними ознаками, психологічно дуже легко переходять від законних форм діяльності до незаконних [3]. Майже кожен п'ятий учасник етнічних злочинних угруповань брав участь у різних збройних конфліктах, у зв'язку з чим вони мають певну військову підготовку, добре володіють прийомами використання вогнепальної зброї.

Практично в кожному етнічному злочинному угрупованні є особи, які переховуються від правоохоронних органів інших держав, у зв'язку із учиненням різноманітних злочинів на їхній території. Учасники кожного п'ятого етнічного бандформування перебувають на цілковито нелегальному становищі, решта під різними приводами легалізують своє перебування в Україні, для чого оформляють фіктивні шлюби з громадянами України, набувають статусу біженця, частина з них мотивує своє перебування на території України відвідуванням родичів і знайомих, лікуванням у різноманітних медичних закладах тощо.

Основними сферами кримінальної активності сучасних етнічних злочинних угруповань є кримінальна (торгівля наркотиками, контрабанда, незаконний обіг зброї, вимагання, торгівля людьми, незаконна імміграція, експлуатація проституції, тероризм, піратство) та економічна (фінансові шахрайства, відмивання грошей, отримання шляхом підкупу державних контрактів на будівництво, імпорт сировини або товарів, що мають важливе значення для економіки). Крім того, значною мірою етнічні злочинні угруповання пов'язані з найважливішим сектором гнъової економіки – “чорним” ринком товарів і послуг.

Етнічні злочинні угруповання з'являються, передусім, для того, щоб оберігати й обслуговувати бізнес-інтереси етнічного співтовариства. Вони до певної міри продукт життєдіяльності діаспори, адже часто

бізнес у наших умовах вимагає як юридичного, так і фізичного захисту. Організована злочинна група – це, з одного боку, спроба самозахисту закритого співтовариства відчужинців, а з іншого, – воно починає саморозвиватися, а його жертвами нерідко стають співвітчизники.

Етнічні злочинні угруповання, насамперед, слід розрізняти за національною (етнічною) ознакою, а саме: грузинські, чеченські, азербайджанські, вірменські, китайські, циганські та інші угруповання. Слід підкреслити, що представникам деяких народностей властиво особливо жорстокі способи вчинення злочинів, що пояснюється звичаями та традиціями свого народу, ненавистю до представників інших національностей.

Усі ці угруповання мають певні особливості, як то місце дислокації, основні напрями діяльності тощо. Так, наприклад, чеченські ЕЗУ здебільшого спеціалізуються на насильницьких злочинах, вони часто захоплюють заручників, а потім вимагають за них викуп. Відомо, що сьогодні вони контролюють частину нафтового бізнесу в Одесі. Чеченці намагаються спочатку не привертати до себе особливої уваги правоохоронних органів, прагнуть влаштувати якомога більше своїх людей в легальні структури. Щодо китайських, в'єтнамських, тайландських ЕЗУ, то вони зазвичай вчиняють злочини у своєму етнічному середовищі, займаються захопленням заручників. Кримські татари вибрали новий перспективний напрям діяльності – самозахоплення землі, молдавські ЕЗУ займаються контрабандою, це можуть бути й безневинні товари широкого вжитку, і набагато серйозніші – наркотики та зброя. Африканці, як і цигани, займаються розповсюдженням наркотиків [2].

Питання щодо функціонування ОЗГ, сформованих на етнічній основі, особливо актуальні для Одеської області. Основними умовами їх існування є:

- багатонаціональність складу населення;
- посилення міграційних процесів;
- специфіка географічного положення, завдяки якому виникає можливість організації та функціонування каналів нелегальної міграції;
- збройні конфлікти на пострадянській території, які зумовили появу великої кількості біженців із “гарячих точок”, що приїждять у пошуках нового місця проживання [4].

Специфічними умовами, що знижують ефективність протидії етнічним угрупованням, крім вже зазначеного, є й те, що через високий ступінь захищеності від проникнення до етнічного злочинного середовища, виникають проблеми із підбором і роботою конфідентів, а отже й проблеми з набуттям достовірної інформації про такі угруповання [5, с. 46–48].

Статистичні показники правоохоронних органів відображають не стільки реальний стан злочинності на певній території, скільки ефективність їхньої діяльності.

Етнічні злочинні угруповання мають високий рівень латентності. Основні причини, окрім самої закритості таких угруповань, полягають у тому, що особи, постраждалі від їх діяльності, або бояться помсти, або самі перебувають на території України нелегально.

Значну стурбованість викликають ОЗГ, сформовані на етнічній основі, тому більшість із них має міжнародні зв'язки, як правило, з організованими угрупованнями на своїй батьківщині. Крім того, на практиці зустрічаються навіть випадки, коли частина прибутку від злочинної діяльності передається до державної казни країни походження членів етнічної ОЗГ [6, с. 55].

Проблеми боротьби зі злочинністю, пов'язаною з етнічними угрупованнями, довгий час залишались поза межами нашої дійсності й сприймалися практичними працівниками як невластиві нашому суспільству, внаслідок чого в діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ не виявилось достатнього досвіду роботи з цією проблемою, а наукових розробок у цій сфері не так багато.

Консолідація організованих злочинних груп, озброєність, характер злочинів, конспірація й симбіоз з комерційними структурами, створення відповідної системи безпеки для членів таких утворень, протидія органам влади і правоохоронним органам, корумпованість, кримінальний терор, планування злочинних операцій, розподіл функцій тощо – все це робить злочинні угруповання одним із найнебезпечніших кримінальних явищ, яке вимагає від держави й суспільства значних зусиль щодо вдосконалення соціальних, правових, організаційно-управлінських, криміналістичних та інших заходів боротьби з ними, в тому числі й з активізації діяльності всіх суб'єктів протидії організованій злочинності [7, с. 70, 71].

Проблема існування таких угруповань – це проблема не тільки нашої держави. Найбільш важливим серед ратифікованих Україною міжнародно-правових актів щодо здійснення протидії організованій злочинності та, зокрема етнічним злочинним угрупованням, є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року та додаткові протоколи до неї. Відповідно до ч. 5 ст. 1 Закону України “Про ратифікацію Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють”, центральними органами в Україні, на які покладаються повноваження щодо взаємної правової допомоги, є Міністерство юстиції України (щодо судових рішень) і Генеральна прокуратура України (щодо процесуальних дій під час розслідування кримінальних справ) [8].

У зв'язку з тим, що саме на органи прокуратури покладено обов'язок здійснювати координацію діяльності всіх правоохоронних органів у сфері протидії організованій злочинності, вбачається, що найбільш перспективним шляхом реалізації протидії етнічним злочинним угрупованням

є налагодження тісного двостороннього співробітництва між Генеральною прокуратурою України й відповідними правоохоронними органами зарубіжних країн, перейняття позитивного досвіду, розробка та прийняття спільних нормативних актів тощо.

Крім того, варто перейняти досвід і технології боротьби з етнічними злочинними угрупованнями, апробовані в інших державах, зокрема у США, наприклад, створення так званих регіональних і міжрегіональних “ударних підрозділів” у складі працівників різних правоохоронних органів. Такі структури у США створюються для розслідування діяльності конкретних організованих угруповань. Період їх діяльності наперед не регламентується, вони повинні працювати доти, доки не розв’яжуть поставлені перед ними завдання тактичного і суспільної характеру [9, с. 245–248].

Державна політика щодо боротьби з етнічною злочинністю має бути направлена на вироблення більш поміркованої міграційної політики, що дозволить контролювати міграційні процеси в країні та зменшить умови для нелегальної міграції; посилення діяльності правоохоронних органів щодо припинення діяльності ЕЗУ; закріплення на законодавчому рівні засад державної етнополітики; розробку та втілення у життя програм щодо адаптації мігрантів, у тому числі їх акультурації; формування у місцевого населення більш толерантного ставлення до представників інших національностей [10, с. 97–98].

Список використаних джерел

1. Проблеми протидії злочинності : [підручник] / За ред. О. Г. Кальмана, В. М. Куца, Б. В. Лизогуба. — К. : Нац. акад. прокуратури України, 2010. — 351 с.
2. Україну може накрити хвиля “інтернаціональної” злочинності : Кримінал у стилі етно від 8 серп. 2007 р. / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://prokuratura.org.ua/?p=2035>.
3. Коломытц Д. М. Структурные особенности этнической преступности / Д. М. Коломытц. — М., 2004. — 278 с.
4. Стрелковська Ю. О. Кримінологічна характеристика та протидія етнічній організованій злочинності [Електронний ресурс] / Ю. О. Стрелковська. — Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1491/60/>.
5. Зварич В. Ф. Розробка етнічних угруповань наркоторговців за участю штатного негласного працівника оперативних апаратів органів внутрішніх справ / В. Ф. Зварич, В. В. Мельничук. — К. : РВВ МВС України, 2000. — 46 с.
6. Топильская Е. В. Организованная преступность / Е. В. Топильская. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 1999. — 346 с.
7. Быков В. М. Криминологическая характеристика преступных групп / В. М. Быков. — Ташкент, 1986. — 418 с.
8. Координація боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні та за кордоном : Реферат / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.br.com.ua/referats/Pravo/30520.htm>.

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

9. Пришко А. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією / А. Пришко // Вісник прокуратури. — 2003. — № 7. — С. 42–45.

10. Лизогуб Б. В. Організовані злочинні угруповання : класифікація та заходи протидії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. / Б. В. Лизогуб. — Х., 2004. — 240 с.

В статье рассматриваются проблемы противодействия этническим преступным группировкам в Украине.

The article deals with the examination of the problems of counteraction ethnic criminal groups in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції журналу 27 червня 2011 року.